

Journal of Social Research in Uzbekistan

JOURNAL OF SOCIAL RESEARCH IN UZBEKISTAN

journal homepage:
<https://topjournals.uz/index.php/jsru>

PARTICIPATION OF WOMEN IN THE DEVELOPMENT OF THE MEDICAL SYSTEM IN UZBEKISTAN

Shakhlo A. Ubaydullaeva

Senior lecturer

*Higher Military Aviation School of the Republic of Uzbekistan
Uzbekistan*

ABOUT ARTICLE

Key words: World Health Organization, medical personnel, health system reforms, social sphere, International Academy of pathology, women's Health, Ministry of Health, Institute of Immunology and Genomics, scientific Department of Hepatology, Malika Abdullakho'jaeva, telemedicine, therapy, medical culture, pandemic.

Abstract: the article covers the role of women in health care system reforms in Uzbekistan. Also, theoretical conclusions are given on the example of scientists from the medical field who contributed to the enrichment of research methods and information on the history of the medical field in the field of Health. In the years of independence, the analysis of historical processes associated with the role of women in the development of Medicine was based on conclusions and recommendations.

Received: 07.05.22

Accepted: 09.05.22

Published: 11.05.22

ЎЗБЕКИСТОНДА ТИББИЁТ ТИЗИМИНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА ХОТИН-ҚИЗЛАРНИНГ ИШТИРОКИ

Шахло А. Убайдуллаева

Катта ўқитувчи

Ўзбекистон Республикаси Олий ҳарбий авиация билим юрти

Ўзбекистон

МАҚОЛА ҲАҚИДА

Калит сўзлар: Жаҳон соғлиқни сақлаш ташкилоти, тиббий кадрлар, соғлиқни сақлаш тизимидаги ислохотлар, ижтимоий соҳа, Халқаро Патология академияси, Хотин-қизлар кўмитаси, Соғлиқни сақлаш вазирлиги, Иммунология ва геномика институти, Гепатология илмий бўлими, Малика Абдуллаҳўжаева, телемедицина, терапия, тиббий маданият, пандемия.

Аннотация: Мақолада Ўзбекистонда соғлиқни сақлаш тизими ислохотларида хотин-қизларнинг ўрни масалалари ёритилган. Шунингдек, соғлиқни сақлаш соҳаси тарихига доир тадқиқот усуллари ва тиббиёт соҳаси тарихига доир маълумотларни бойитишда ҳисса қўшган тиббиёт соҳаси олималари мисолида назарий хулосалар келтирилган. Мустақиллик йилларида тиббиётни ривожлантиришда хотин-қизларнинг ўрни билан боғлиқ тарихий жараёнларнинг таҳлили хулоса ва таклифларга асос бўлди.

УЧАСТИЕ ЖЕНЩИН В РАЗВИТИИ МЕДИЦИНСКОЙ СИСТЕМЫ В УЗБЕКИСТАНЕ

Шахло А. Убайдуллаева

Старший преподаватель

Высшее военное авиационное училище Республики Узбекистан

Узбекистан

О СТАТЬЕ

Ключевые слова: Всемирная организация здравоохранения, медицинский персонал, реформы системы здравоохранения, социальная сфера, Международная академия патологии, женское здоровье, Министерство здравоохранения, Институт иммунологии и геномики, научное отделение гепатологии, Малика Абдуллаходжаева, телемедицина, терапия, медицинская культура, пандемия.

Аннотация: в статье рассматривается роль женщин в реформировании системы здравоохранения в Узбекистане. Также приводятся теоретические выводы на примере ученых из медицинской области, которые внесли свой вклад в обогащение методов исследований и информации об истории медицинской области в области здравоохранения. В годы независимости анализ исторических процессов, связанных с ролью женщин в развитии медицины, основывался на выводах и рекомендациях.

КИРИШ

Жаҳонда XXI асрга келиб хотин-қизлар масаласи жамият ҳаётидаги долзарб масалалардан бирига айланди. Аёлларнинг жамият ҳаётининг турли соҳаларида, жумладан соғлиқни сақлаш тизимида тутган ўрнини яхшилаш, тиббиёт соҳасини янада ривожлантириш аҳолига сифатли тиббий хизмат кўрсатишга бўлган эътиборни янада оширишни тақозо этди.

Жаҳон соғлиқни сақлаш ташкилоти (ЖССТ) бу борада асосий эътиборини хотин-қизларнинг соғлиқни сақлаш соҳасидаги ҳуқуқларини таъминлаш, уларнинг тиббий саводхонлигини ошириш масалаларига қаратди. Чунки соғлиқни сақлаш соҳаси ривожда хотин-қизлар муҳим роль ўйнаб келган.

Бугунги кунда жаҳоннинг турли етакчи давлатларининг тиббиёт йўналишидаги илмий-тадқиқот марказлари ва олий таълим муассасаларида тиббиёт соҳасининг турли мавзуларини ўрганишга қаратилган бир қатор илмий изланишлар олиб борилмоқда. Бу тадқиқот ишларида аҳоли саломатлигини муҳофаза қилиш, хотин-қизларнинг тиббиёт соҳасидаги ўрнини кўтариш, тиббиётда гендер тенглик, тиббий кадрларни ижтимоий қўллаб-қувватлаш каби мавзуларда илмий изланишлар олиб бориш долзарб масалага айланди.

АСОСИЙ ҚИСМ

Ўзбекистон мустақилликни қўлга киритгач асосий эътиборни соҳалар ислоҳотига қаратди. Сиёсий, ижтимоий-иқтисодий ва маданий соҳаларда туб ўзгаришлар билан бирга ижтимоий соҳанинг энг муҳим таркибий қисми ҳисобланган соғлиқни сақлаш соҳаси ислоҳотлари давлат сиёсатининг марказий ўринларидан бирини эгаллади. Соғлиқни сақлаш ва тиббиёт соҳаси ислоҳотларида хотин-қиз тиббиёт ходимлари ҳам фаол иштирок этди.

Хотин-қизлар соғлиқни сақлаш ва тиббиёт соҳасидаги бошқарув тизимида, соҳанинг турли йўналишларида хусусан, педиатрия, акушер-гинекология, терапия, лор, неврология каби соҳаларида фаол иштирок этди. Қолаверса, хотин-қизлар тиббиёт бўйича Ўзбекистоннинг халқаро ташкилотлар ва хорижий давлатлар билан бўлган ҳамкорлигида ҳам асосий ўринда турди.

Тадқиқот усуллари. Ўзбекистонда мустақиллик йилларида соғлиқни сақлаш соҳаси тарихига доир илмий ишлар кўлами кенгайиб борди. Хотин-қизларнинг жамият ҳаётидаги ўрни масаласи ижтимоий соҳа вакиллари томонидан тадқиқ этилди. Бунда аёлларнинг ижтимоий фаоллигини ошириш, гендер тенглик муаммоси, соғлом авлод тарбиясида хотин-қизларнинг ўрни масалалари ўрганилди [1. 8-бет]. Ўзбекистонда соғлиқни сақлаш ислоҳотларида хотин-қизларнинг ўрнини ёритишда ҳуқуқий меъёрий ҳужжатлардан манба сифатида фойдаланилди. Соғлиқни сақлаш ва тиббиёт соҳасида бир нечта қонун ва меъёрий ҳужжатлар ишлаб чиқилиб, амалиётга қўлланилди. Ушбу соҳа тарихини тадқиқ этиш натижасида қўлга киритилган хулосалардан тизимдаги ислоҳотларда фойдаланиш муҳим аҳамиятга эгаллиги ҳам танланган мавзунинг долзарблигини белгилайди. Соҳани ҳуқуқий тартибга солиш мақсадида 1996 йил 29 августда “Ўзбекистон Республикасида фуқароларнинг соғлиғини сақлаш тўғрисида”ги Қонуннинг Олий мажлис томонидан қабул қилиниши тизимда амалга оширилаётган ислоҳотларнинг самараси учун хизмат қилди. Қонунда тизимда инсон ҳуқуқларига риоя

қилиш, аҳоли орасида профилактикани кучайтириш, фуқароларни ижтимоий ҳимоя қилиниши, тиббиёт фанини ривожлантириш омиллари хусусида ҳам фикрлар илгари сурилди [2. 23-бет]. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги ПФ-4947-сонли “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида”ги, 2018 йил 2 февралдаги ПФ-5325-сонли “Хотин-қизларни қўллаб-қувватлаш ва оила институтини мустаҳкамлаш соҳасидаги фаолиятни тубдан такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Фармонлари, 2019 йил 7 мартдаги ПҚ-4235-сонли “Хотин-қизларнинг меҳнат ҳуқуқлари кафолатларини янада кучайтириш ва тадбиркорлик фаолиятини қўллаб-қувватлашга оид чора-тадбирлар тўғрисида”ги Қарори, 2018 йил 7 декабрдаги ПФ-5590-сонли “Ўзбекистон Республикасида соғлиқни сақлаш тизимини тубдан такомиллаштириш бўйича комплекс чора-тадбирлар тўғрисида”ги, 2021 йил 5 майдаги ПФ-6221-сонли “Соғлиқни сақлаш тизимида олиб борилаётган ислохотларни изчил давом эттириш ва тиббиёт ходимларининг салоҳиятини ошириш учун зарур шарт-шароитларни яратиш тўғрисида”ги, 2022 йил 28 январдаги ПФ-60-сонли “Янги Ўзбекистоннинг 2022 - 2026 йилларга мўлжалланган тараққиёт стратегияси тўғрисида”ги фармонлари ва соҳа фаолиятини такомиллаштиришга оид меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатларда белгиланган вазифаларни амалга оширишда илмий мақоладаги мавзунини ёритишда муайян даражада хизмат қилади.

Ўзбекистонда соғлиқни сақлаш ва тиббиёт соҳасидаги ислохотлар жараёнида хотин-қизлар энг фаол иштирокчи бўлди. Республикада умумий шифокорлар сонига аёллар улуши катта фоизни ташкил этиши ҳам уларнинг соҳа ривожига ўрнининг юқориликдан далолат беради [3. 2-бет]. Ўрта тиббиёт ходимлари эса асосан хотин-қизлардан ташкил топди. Қолаверса, соҳа бошқарув тизимида, тиббиётнинг турли йўналишлари ривожига хотин-қизлар муҳим роль уйнади. Тиббиёт бўйича давлат степендияндатлари ҳамда ЖССТнинг Марказий Осиё бўйича эксперти ҳам айнан ўзбекистонлик аёл бўлди. Хотин-қизлар тиббиёт ходимлари пандемия шароитида коронавирусга қарши курашда ҳақиқий жасорат намунасини кўрсатди [4. 345-иш, 44-варақ]. Баъзилар касалликни юқтириб, вафот этди. Қолаверса, Ўзбекистонда коронавирусга чалинган биринчи беморни даволаган шифокор ҳам аёл киши бўлди.

Мустақиллик йилларида Ўзбекистонда соғлиқни сақлаш ва тиббиёт соҳасини бошқариш соҳасида ҳам муайян ўзгаришлар амалга оширилди. Соҳани ҳуқуқий тартибга солиш мақсадида 1996 йил 29 августда “Ўзбекистон Республикасида фуқароларнинг соғлиғини сақлаш тўғрисида”ги Қонуннинг Олий мажлис томонидан қабул қилиниши тизимда амалга оширилаётган ислохотларнинг самараси учун хизмат қилди. Қонунда тизимда инсон ҳуқуқларига риоя қилиш, аҳоли орасида профилактикани кучайтириш,

фуқароларни ижтимоий ҳимоя қилиниши, тиббиёт фанини ривожлантириш омиллари хусусида ҳам фикрлар илгари сурилди.

Ўзбекистон ўз мустақиллигини қўлга киритган дастлабки кунлардан бошлаб замонавий билимларни пухта эгаллаган тиббиёт кадрларини тайёрлаш вазифасини кун тартибидаги асосий масалалар қаторига киритди. Ўзбекистон ҳукумати томонидан кейинги йилларда ҳам ислохотларнинг ҳуқуқий асосларини янада мустаҳкамлаш чоралари кўрилди. Жумладан, 1996 йил 22 февралда Ўз Р ВМ тиббий патронаж тизимини ташкил қилиш тўғрисида”ги қарори [5. 2569-иш, 22-варақ], 1998 йил 10 ноябрда “Соғлиқни сақлаш тизимини ислох қилиш тўғрисида” Президент Фармони эълон қилинди. Мазкур Фармонда тиббиёт соҳаси кадрлар масаласига ҳам катта эътибор берилди. Хусусан, юқумли касалликларга қарши кураш жараёнида эркаклар билан бирга аёл тиббиёт ходимлари ҳам ёнма-ён туриб фаол иштирок этди.

Ўзбекистонда мустақилликнинг илк даврида тиббиёт ходимларининг катта қисмини, шифокорларнинг 65 фоизини хотин-қизлар ташкил этди. Соҳада амалга оширилган ислохотлар натижасида замонавий билим ва кўникмаларга эга бўлган, тиббиётнинг сўнги янгиликларини эгаллаган ҳамда уларни амалиётда қўллай оладиган хотин-қизлардан иборат тиббиёт кадрлари салмоғи ошиб борди. 1999 йил 14 январда Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг “Ўзбекистон Республикаси соғлиқни сақлаш тизимидаги бошқарувни такомиллаштириши ҳақида” ги қарори эълон қилинди. Қарор ижросини таъминлаш мақсадида амалга оширилган чора-тадбирлар натижасида тизимни бошқариш ишида ижобий ўзгаришлар амалга оширилди.

Даволаш муассасаларида тиббий хизматни йўлга қўйиш ва бошқаришда янги усуллари ишлаб чиқилиб, амалиётга тадбиқ этилди. Ўзбекистонда соғлиқни сақлаш ва тиббиёт соҳасининг қатор масъулиятли лавозимларида хотин-қизлар фаолият кўрсатди. Жумладан, Малика Абдуллаҳўжаева (ЖССТнинг илмий маслаҳатчиси, Халқаро Патология академиясининг Марказий Осиё бўлими Президенти), Элмира Боситхонова (Бош вазир ўринбосари – Хотин-қизлар кўмитаси раиси), Умида Газиева (ССВининг Даволаш-профилактика ёрдами ташкиллаштириш Бош бошқармаси бош мутахассиси), Дилором Тошмухаммедова (Оила илмий-амалий маркази директори), Флора Иноятова (Республика Гепатология илмий бўлими раҳбари), Орал Атаниязова (Қорақалпоғистон тиббиёт институти ректори), Тамарахон Арипова (Ўз.Респ. Иммунология ва геномика институти директори), Мақсуда Ворисова (Олий Мажлис қонунчилик палатаси депутати), Ёқутхон Мажидова (Ўз.Респ. ССВ бош неврологи), Наргиза Парпиева (Республика ихтисослаштирилган фтизиатрия ва пульмонология илмий-амалий тиббиёт маркази директори).

Биоэтика беморларнинг ҳақ-ҳуқуқларини ҳимоя қилиб, бу соҳага Ўзбекистонда Малика Абдуллаҳўжаева рационализатор сифатида шу соҳага асос солди. Тиббиётнинг серқирра йўналишлари ичида энг мураккаб ва масъулиятли йўлни танлади. Малика Абдуллаҳўжаева соғлиқни сақлаш соҳасига кўрсатган хизмати учун Ўзбекистон Қаҳрамони унвонини қўлга киритди. У Ўз ФАси академиги, Халқаро Патология академиясининг Марказий Осиё бўлими Президенти ҳам эди. Малика Абдуллаҳўжаева кўп йиллар республика Патологик анатомия маркази директори сифатида фаолият кўрсатиб, Америкадаги Халқаро Биография институти томонидан эълон қилинган XX асрнинг энг кўзга кўринган 500 нафар олимларидан бири бўлди. М.Абдуллаҳўжаеванинг инсониятга хизмат қилаётган умрбоқий илми муносиб баҳоланиб, “Меҳнат шуҳрати” ордени соҳибаси бўлди. МДХ давлатларида биринчи марта макро ва микроскопия телемедицинасининг Телепатология йўналишини ташкил этди. Жаҳон Соғлиқни сақлаш ташкилоти эскерти жаҳонга танилди. Халқаро конференцияларда тиббиётнинг долзарб мавзуларида чиқиш қилди. Ўзбек олимасига АҚШнинг Калифорния штатида Фресно шаҳри фахрий фуқароси мақоми берилди [6. 42-бет]. Одам патологиясини ўрганиш мақсадида Тошкентда патологик маркази ташкил этилди. Малика Абдуллаҳўжаеванинг шогирдларидан бири профессор Хасан Турсунов устози ҳақида шундай дейдиб “Ёшим олтимишдан ошди... ҳаётда кўп инсонларни кўрдим. Илмнинг машаққатли йўлларида неча бор йиқилиб, неча бор қайта турдим... мен билган инсонлар орасида онамдай меҳрим тушган устозим Малика Абдуллаҳўжаеванинг ўрни бўлакча эди. Мен бу инсон билан учрашувимизни тақдирнинг менга ато этган мукофоти деб биламан... 40 йил унинг илмидан сабоқ олдим, 40 йил у кўрсатган йўлдан юрдим, 40 йил унинг одамларга қилган яхшилиқларидан сабоқ чиқардим”.

Малика Абдуллаҳўжаева Ўзбекистонда хотин-қиз талабалар орасида биринчилардан бўлиб Давлат стипендияси соҳибси, Патологик анатомия фани бўйича биринчи фан доктори, профессор, МДХ мамлакатларидан чиққан энг биринчи ва яккаю ягона Жаҳон Соғлиқни Сақлаш Ташкилоти (ЖССТ) илмий маслаҳатчиси, эскерти ва муваққат маслаҳатчиси бўлди. У 1997 ва 2012 йилларда тиббиёт институтларининг 3-курс талабалари учун 2 жилдлик “Одам патологиясининг асослари” дарслигини ўзбек ва рус тилларида чоп эттирди.

Тиббиёт соҳасида ислоҳотлар аҳолини тиббий маданиятини юксалтиришга ҳам хизмат қилди. Пандемия шароитида имкониятлар янада ошиб борди. Жумладан, Республика ихтисослаштирилган терапия ва тиббий реабилитация илмий-амалий тиббиёт маркази томонидан худудлардаги беморларга телемедицина орқали маслаҳатлар бериш ишлари ташкил этилди. Бундай ишларга марказнинг хотин-қизлари фаол иштирок этди. Онлайн тизимидаги маслаҳатлар Соғлиқни сақлаш вазирлигининг терапия бўйича бош мутахассиси профессор У. Камилова, Соғлиқни сақлаш вазирлигининг гастроэнтерология бўйича бош

консультанти профессор М. Алиахунова, профессор Г. Содикова, тиббиёт фанлари докторлари Д. Раҳимова, Г. Собирова ва тиббиёт фанлари номзодлари Э. Дўстмухамедова, Д. Тўлаганова, Н. Дусанова, С. Нуриддиновалар томонидан амалга оширилди. Консултация қилинаётган беморлар ҳудудлардаги кўп тармоқли тиббиёт марказларининг гастроэнтерология, кардиология, ревматология, пульмонология бўлимларида даволанаётган бўлиб, уларга ташхислаш ва даволаш муолажалари бўйича маслаҳатлар берди. Бу каби телемедицина орқали онлайн тизимида берилган маслаҳатлар беморлар даволаниши самарадорлигини ошишига ва асоратлар олдини олишга имкониятларни кенгайтди [7. 7-бет].

ХУЛОСА

Ўзбекистонда мустақиллик йилларида тиббиётни ривожлантиришда хотин-қизларнинг ўрни билан боғлиқ тарихий жараёнларнинг таҳлили ва тадқиқи қуйидаги хулосаларга асос бўлди. Ўзбекистонда соғлиқни сақлаш ва тиббиёт соҳасида ислохотлар доимий равишда амалга оширилиб, унда хотин-қизлар энг олдинги сафларда турди. Айниқса, тиббиёт соҳасини бошқарув тизимида, тиббиётнинг турли ихтисосликларида, яъни санитария-эпидимология, неврология, кардиология, онкология, тиббий таълим ва бошқа йўналишлари фаолиятини йўлга қўйишда хотин-қизлар фаол иштирок этди. Тиббиёт йўналиши бўйича давлат стипендиантлари ҳам, ЖССТнинг Марказий Осиё бўйича экспертлари ҳам айнан аёллар орасидан етишиб чиқди. Хотин-қизлар пандемия шароитида коронавирусга қарши кураш энг фаол иштирокчи бўлди. Уларнинг баъзилар касалликка қарши кураш жараёнида ўзлари ҳам касалланиб, вафот этди. Ҳатто Ўзбекистонда коронавирусга чалинган илк беморни даволаган шифокор ҳам аёл киши бўлди.

Жаҳонда атроф-муҳит ва иқлим ўзгаришлари ҳамда миграция жараёнларнинг кучайиши вирусли юқумли касалликларнинг дунё бўйлаб кенг тарқалишида муҳим омиллардан бири бўлиб хизмат қилди. Хусусан, Ўзбекистон тиббиёти тарихида юқумли касалликларга қарши кураш иши давлат сиёсатининг марказий ўринлардан бири бўлди. Ўзбекистонда юқумли касалликларга қарши кураш жараёнида эркаклар билан бирга хотин-қизлар ҳам ёнма-ён туриб фаол қатнашди. Бу соҳада ҳам замонавий билим ва тажрибага эга бўлган, даволашда жаҳон тиббиётининг сўнгги янгиликларини амалиётда қўллай оладиган аёл тиббиёт кадрлари салмоғи ортиб борди.

Юқумли касалликлар бўйича ихтисослашган тиббиёт муассасаларининг баъзиларининг ходимлар бўйича классификацияси ўрганилганда, аёлларнинг улуши юқорилиги аниқланди. Масалан, Ўзбекистон Республикаси Вирусология илмий-текшириш институтида бир қатор таниқли ва фидоий олималар фаолият кўрсатди. Институт қошида Миллий грипп маркази фаолият кўрсатиб, ходимларининг кўпчилиги хотин-қизлардан иборат бўлди. Муҳайё

Асилова, Насиба Муҳаммедова, Вазира Каримжонова, Ҳушнуро Саидгазиева, Зилола Алимова каби билан Ўзбекистон тиббиёти тарихига ўзларининг фидокорана меҳнатлари билан кирди. Юқумли касалликлар мавзуси бўйича бир қатор олима аёлларимиз ўзларининг илмий мактабларини яратишга ҳам муваффақ бўлди. Уларнинг шоғирдлари нафақат Ўзбекистонда, балки хорижий давлатларнинг тиббиёт муассасаларида ҳам фаолият кўрсатди. Ўзбекистонда болалар юқумли касалликларини ўрганиш ва даволашда Тошкент давлат педиатрия институтининг алоҳида ўрни бўлиб, ушбу йўналишда бир нечта кафедралардаги хотин-қиз олималар долзарб мавзуларда тадқиқотлар олиб борди. Бу каби тадбирларнинг барчасида хотин-қизлар фаол иштирок этиб, улар Ўзбекистонда юқумли касалликлар кўрсаткичининг пасайишига, дифтерия, қоқшол касалликларининг бутунлай тугатилишига катта ҳисса қўшди.

Ўзбекистонда тиббий йўналишдаги таълим муассасаларида ҳам хотин-қизлар етакчи ўринлардан бирида турди. Айниқса, тиббиёт коллежлари ўқитувчилари ва ўқувчиларининг ҳам катта қисмини хотин-қизлар ташкил этди. Таълим самарадорлиги аввало, ўқув жараёни билан чамбарчас боғлиқлиги инобатга олиниб, тиббий таълим муассасаларида ўқитиладиган фанлар бўйича хотин-қиз педагоглар томонидан ўқув дастурлари ва адабиётлар тайёрлаш ишига яқиндан ёрдам берилди. Олий таълим муассасаларида фаолият кўрсатган хотин-қизлар ўқув тарбия, фан ва амалиётни биргаликда олиб боришга ҳаракат қилдилар. Натижада улар томонидан тайёрланган иқтидорли талабалар Республикада турли кўрик танловлар иштирок этиш, Зулфия номидаги давлат мукофотни қўлга киритиш, номдор давлат стипендияларини қўлга киритишга муваффақ бўлди.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ

1. Шомуратов Ш. Шукурова Э., Ирсалиева Ф. Хотин-қизларни қўллаб-қувватлаш устувор вазифа // Тиббиётнома, 2018 йил 4-сон.
2. А. Акбаров, Д. Турсунов, Ш. Ашурова, Ш. Қодиров. **Қашқадарё тиббиёти фидойилари.** -Қарши: “Қашқадарё кўзгуси ОАВ”, 2019 йил.
3. Миразимов Д.Б. Ўзбекистон соғлиқни сақлаш тизимини ислоҳ қилиш: асосий йўналишлар ва босқичлар // Соғлиқни сақлашни ташкил этиш ва бошқариш, 2010 йил 3-4 сон.
4. Ўз ИТТХ МА, М-372-фонд, 1-рўйхат, 345-иш, 44-варақ.
5. Ўзбекистон Миллий Архиви (ЎзМА), 37-фонд, 1-рўйхат, 2569-иш, 22-варақ.
6. Каримова М. Аёл яратган дунё. I китоб, Тошкент: «Шарқ», 2005.
7. Аҳмедова К. Улкан шижоат билан тобора илгарилаб борамиз // Сихат-саломатлик, 2019. №-11.